

Wprowadzenie

Na przełomie XX i XXI w. nastąpił szybki rozwój tzw. nowych technologii, a wraz z nimi Internetu, czyli sieci szerokopasmowej, teleinformatycznej. Pojawienie się nowych możliwości przekazu wpłynęło na rozwój gospodarczy (*G. Rączka, Ochrona usługobiorcy, s. 21*), a rozwój technologiczny przyczynił się do wzrostu ilości usług świadczonych na odległość, bez koniecznej jednoczesnej obecności stron tej relacji. Jak podkreśla się w literaturze, nowe technologie „w sposób istotny wpływają na życie poszczególnych jednostek, na organizację pracy przedsiębiorców, a także na sposób zaspokajania niemal każdego rodzaju potrzeb” [*M. Skory, O potrzebie interdyscyplinarnego podejścia, w: J. Gołaczyński (red.), Prawo umów elektronicznych, s. 115*]. Usługi świadczone drogą elektroniczną, mimo szybkiego i globalnego rozwoju, nie zostały jeszcze wystarczająco uregulowane prawnie, a ŚwiadUsłElektU będąca implementacją dyrektywy o handlu elektronicznym stanowi jedynie wstęp w ustalaniu reguł rządzących przestrzenią internetową. Według *S. Stanisławskiej-Kloc* „celowe stało się wprowadzenie pewnego ogólnego, ramowego uregulowania w zakresie najistotniejszych aspektów świadczenia usług w Internecie” [*S. Stanisławska-Kloc, Świadczenie usług drogą elektroniczną, w: E. Nowińska, P. Cybula (red.), Europejskie prawo konsumenckie, s. 250*].

W doktrynie prawnej spotykamy dwa pojęcia, a dokładnie „handel elektroniczny”, czyli *e-commerce*, oraz „obróć elektroniczny”. Definicja handlu elektronicznego obejmuje zarówno produkcję, sprzedaż, jak i dystrybucję towarów, przy wykorzystaniu środków i urządzeń technicznych. Obróć elektroniczny z kolei jest pojęciem o szerszym znaczeniu i obejmuje on ogół stosunków prywatnoprawnych powstałych w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej. Jest to nie tylko wymiana dóbr i usług, ale też wszystkie towarzyszące im stosunki prawne pomiędzy podmiotami. Obróć elektroniczny odbywa się przy wykorzystaniu sieci teleinformatycznych (*G. Rączka, Ochrona usługobiorcy, s. 21*).

Podstawową i najczęściej wykorzystywaną drogą świadczenia usług jest obecnie Internet, czyli sieć teleinformatyczna. Zagadnienie regulacji świadczenia usług drogą elektroniczną wymaga uprzedniego zdefiniowania i przedstawienia podstawowych etapów rozwoju Internetu na przestrzeni ostatnich kilkadziesiąt lat. Według Encyklopedii PWN „Internet to ogólnosiwiatowa sieć komputerowa, łącząca lokalne sieci, korzystające z pakietowego protokołu komunikacyjnego TCP/IP, mająca jednolite zasady adresowania i nazywania węzłów (kompute-

Wprowadzenie

rów włączonych do sieci) oraz protokoły udostępniania informacji” (<http://encyklopedia.pwn.pl/szukaj/internet.html>, dostęp: 23.10.2018 r.). Główną funkcją, jaką pełni Internet, jest wyszukiwanie i pozyskiwanie informacji udostępnianych przez osoby prywatne oraz instytucje sektora prywatnego i publicznego. Informacje są gromadzone głównie w systemie usług internetowych znanych jako WWW (ang. *World Wide Web*). Jest to obecnie największa i najpopularniejsza aplikacja sieciowa pozwalająca na korzystanie z multimedialnych zasobów Internetu, oparta na rozbudowanym systemie połączeń (zob. *J. Hofmokr*, Internet, s. 64).

Początki Internetu sięgają lat 60. XX w., kiedy w okresie zimnej wojny rząd amerykański powołał w ramach Departamentu Obrony agencję *Advanced Research Projects Agency* (ARPA), której celem było opracowywanie innowacyjnych projektów badawczych w dziedzinie obronności. Agencja była małą instytucją, która nie posiadała swoich laboratoriów, a badania zlecała innym instytutom akademickim lub przemysłowym. Od 1962 r. agencja została głównym sponsorem badań nad technikami komputerowymi w Stanach Zjednoczonych i stworzyła kilka komputerowych centrów badawczych, przekazując znaczne granty na rzecz uniwersytetów. Na początku lat 60. korporacja RAND rozpoczęła badania nad stworzeniem nowego systemu komunikacji, który przetrwałby ewentualny atak nuklearny i pozwolił na utrzymanie kontroli i dowodzenia między różnymi jednostkami. Stało się to możliwe dzięki opracowaniu technologii *packet-switching*, pozwalającej na fragmentację informacji na pakiety i przesyłanie jej w takiej postaci do odbiorcy, gdzie następowało ponowne złożenie części w całość. Technologia ta nie tylko znacznie zwiększała przepustowość łączy, ale również umożliwiała szyfrowanie przesyłanych wiadomości (zob. *J. Hofmokr*, Internet, s. 66), co było niezwykle istotne w rozwoju dotychczasowego systemu teleinformatycznego (*K. Pikoń*, ABC Internetu, s. 6).

W 1969 r. została uruchomiona pierwsza sieć, zwana ARPANET. Sieć ta połączyła ze sobą komputery z wybranych uniwersytetów. Jej głównym zadaniem było umożliwienie kontaktowania się między sobą odległych od siebie komputerów i wymiana informacji. Początkowo sieć ta była wykorzystywana przez ośrodki naukowe i służyła przede wszystkim do przekazywania danych i informacji. Prace nad ulepszaniem sieci trwały przez kolejne lata, czego wynikiem było opracowanie protokołu internetowego TCP/IP (ang. *Transmission Control Protocol/Internet Protocol*; zob. *K. Pikoń*, ABC Internetu, s. 7), czyli specjalnych standardów technicznych, które umożliwiały przesyłanie danych pomiędzy komputerami. Sieć ARPANET, która miała służyć celom militarnym, zaczęła posiadać coraz większe grono użytkowników niezwiązanych z wojskiem, przez co trudniej było zachować bezpieczeństwo projektów militarnych. W związku

z tym nastąpił podział sieci ARPANET na część wojskową (MILNET) i część akademicką. W połowie lat 80. powstała nowa sieć NSFNET (ang. *National Science Foundation Network*), która posiadała szybsze łącza i związała ze sobą mniejsze sieci oraz ARPANET, który nie był przystosowany do dużego ruchu w sieci. W 1990 r. NSFNET łączył już sieci różnych krajów świata i zastąpił ARPANET (*J. Hofmokr*, Internet, s. 72). Okres rozwoju sieci ARPANET i powstanie NSFNET to początki powstawania Internetu. Ważnym krokiem w tworzeniu Internetu było zaprojektowanie w 1989 r. języka hipertekstowego, czyli obecnego języka HTML. Dał on możliwość tworzenia stron internetowych oraz instruowania komputera, w jaki sposób ma je wyświetlać. W kolejnych latach powstawała pierwsza przeglądarka stron internetowych oraz publicznie dostępna poczta elektroniczna. Wtedy też, hermetyczna sieć dostępna dla środowiska akademickiego, stała się ogólnie dostępna dla społeczeństwa. Od tamtego momentu Internet zaczął się błyskawicznie rozwijać. Zaczęły powstawać coraz ciekawsze i wymyślniejsze strony internetowe. Rozwój Internetu wpłynął na gwałtowny wzrost zapotrzebowania na coraz lepszy sprzęt oraz coraz szybsze łącza. Internet zawierał z dnia na dzień więcej treści, dlatego też powstała potrzeba ich skatalogowania. W 1991 r. *D. Filo* i *J. Yang* stworzyli olbrzymi katalog zasobów internetowych (Yahoo!). Z kolei w 1998 r. powstała wyszukiwarka Google, która dzięki specjalnemu algorytmowi sama wyszukuje i kataloguje strony internetowe. Już wtedy powstały – działające do dziś – serwisy Amazon.com i Ebay.com. Internet zaczął być wykorzystywany do celów komercyjnych. Stał się nowym miejscem do prowadzenia działalności handlowej na szeroką skalę (krajową, a nawet międzynarodową). Skutkiem tego był szybki rozwój technologiczny, który umożliwiał prosty i łatwy dostęp do informacji, ich przepływu oraz świadczenia usług, a co za tym idzie, płatności internetowych, zawierania umów oraz dokonywania zakupów. Internet poprzez swój rozwój stał się główną platformą komunikacji społecznej. Rząd USA ostatecznie postanowił, aby Internet został rozpowszechniony dla celów prywatnych i komercyjnych, co nastąpiło w 1991 r. W Polsce sieć pojawiła się 17.8.1991 r., kiedy to *R. Pietrak* z Uniwersytetu Warszawskiego połączył się za pomocą protokołu internetowego z *J. Sorensenem* z Uniwersytetu Kopenhaskiego. W Polsce ponad 1/3 internautów posiada aktywne konto w *social mediach*, co stanowi ok. 13 mln Polaków (Mobile w Polsce i na świecie w 2015 r., <http://mobirank.pl/2015/01/21/mobile-w-polsce-na-swiecie-w-2015-roku/>, dostęp: 23.10.2018 r.). Należy jednak zauważyć, że wraz z rozwojem technologii i wdrożeniem cyfrowych technik przetwarzania danych, dane osobowe są zbierane, przechowywane i przetwarzane (*P. Litwiński*, Ochrona danych osobowych, s. 17). Powstają bazy danych, które dzielone są według wielu kategorii, np. zainteresowań

Wprowadzenie

użytkownika, pochodzenia, wieku czy statusu społecznego (*J. Barta, P. Fajgielski, R. Markiewicz, Ochrona danych osobowych, s. 25*). Trudno zaprzeczyć, że możliwość monitorowania transakcji i działań dokonywanych przez użytkowników sieci i uzyskiwania na tej drodze wiadomości o operacjach finansowych, zachowaniach i decyzjach handlowych, o zwyczajach konsumenckich itp. stwarza poważne zagrożenie dla prywatności i ochrony danych osobowych.

Na brak pełnego unormowania stosunków prawnych odnoszących się do świadczenia usług elektronicznych duży wpływ ma ich globalny zasięg. Usługi te są transgraniczne, w związku z tym prawo krajowe nie może wpływać na usługi świadczone przez usługodawców innych państw. Technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) pozwoliły na znaczne rozszerzanie zakresu usług świadczonych drogą elektroniczną. Przy czym należy wyraźnie podkreślić, że ze względu na specyfikę narzędzi informatycznych i wynikającą z nich funkcjonalność usługi świadczone drogą elektroniczną w istotnym stopniu odróżniają się od ich tradycyjnych form, co pozwala uznać rynek usług świadczonych elektronicznie za odrębny w stosunku do rynku usług występujących w klasycznym obrocie, czyli tzw. rynku właściwego. Należy zaznaczyć, że coraz więcej usług świadczonych drogą elektroniczną pozwala z całą pewnością uznać, że rynek ten nie ma już jedynie charakteru subsydiarnego w stosunku do rynku usług tradycyjnych. Internet stał się istotnym elementem życia gospodarczego. Jest on ważnym ogniwem globalizacji usług. W 2003 r. dostęp do sieci miało co drugie gospodarstwo posiadające komputer. Natomiast w pierwszej połowie 2013 r. 70% gospodarstw domowych posiadało komputery, natomiast dostęp do Internetu miało 66,9%. Prognozy specjalistów wskazują dalszy wzrost liczby użytkowników usług elektronicznych (Mobile w Polsce i na świecie w 2015 r., <http://mobirank.pl/2015/01/21/mobile-w-polsce-na-swiecie-w-2015-roku/>, dostęp: 23.10.2018 r.).

Dla wielu osób korzystanie z Internetu jest głównym celem posiadania komputera i jego użytkowania (*J. Czapiński, T. Panek, Diagnoza społeczna, 2013, s. 357*). Wraz z szybkim rozwojem nowych technologii i społeczeństwa informacyjnego wiele czynności, które kiedyś były wykonywane w tradycyjny sposób, zastąpionych zostało usługami świadczonymi elektronicznie. Rozwój e-usług niesie dużo korzyści, jednak stwarza też wiele zagrożeń dla bezpieczeństwa danych osobowych i prywatności osób, których dane te dotyczą. W związku z powyższym bardzo ważna jest ochrona danych usługobiorców (*P. Litwiński, Ochrona danych osobowych, s. 15*). Coraz większy dostęp do Internetu oraz jego ciągła ewolucja wpłynęły na większe zainteresowanie regulacjami prawnymi związanymi ze świadczeniem usług drogą elektroniczną. *J. Barta i R. Markiewicz* zauważyli, że nowe problemy prawne w obrocie elektronicznym „pojawiły

się równie szybko, jak szybko rozwijało się u większości osób początkowe naiwne przekonanie (czy nadzieja), że Internet stanowić będzie swoisty obszar wolności bez sztywnych prawnych ram, administracyjnych ograniczeń czy fiskalnych obciążeń” [J. Barta, R. Markiewicz, Wstęp, w: J. Barta, R. Markiewicz (red.), *Handel elektroniczny*, s. 10].

Podstawowym aktem regulującym zasady działania e-ryнку jest ustawa z 18.7.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1219 ze zm.) stanowiąca implementację postanowień dyrektywy 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 8.6.2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym) (Dz.Urz. UE L Nr 178, s. 1).

Dyrektywa ta określa w szczególności charakter usług *on-line*. Do usług *on-line* objętych dyrektywą 2000/31/WE zalicza się: serwisy informacyjne (np. internetowe strony informacyjne), sprzedaż (książek, usług finansowych, usług turystycznych itp.), reklamy, usługi świadczone w ramach wolnych zawodów (prawnicy, lekarze, agenci nieruchomości), usługi rozrywkowe, podstawowe usługi pośrednictwa (dostęp do Internetu, przekaz i *hosting* informacji), darmowe usługi finansowane z reklam, przez sponsorów itp. Artykuł 1 dyrektywy 2000/31/WE precyzuje cele oraz zakres przedmiotowy aktu. Zgodnie z ust. 1 uchwalenie dyrektywy miało na celu usprawnienie funkcjonowania rynku wewnętrznego przez zapewnienie swobodnego przepływu usług społeczeństwa informacyjnego w państwach członkowskich. Jak stanowi ust. 2 cyt. przepisu, zadaniem dyrektywy jest przybliżenie, w niezbędnym zakresie dla realizacji założonego w ust. 1 celu, prawodawstwa państw członkowskich odnośnie do usług społeczeństwa informacyjnego na rynku wewnętrznym, podejmowania przez dostawców usług sieciowych działalności gospodarczej, informacji handlowych, umów zawieranych za pomocą elektronicznych środków komunikacji, odpowiedzialności dostawców usług sieciowych, kodeksów dobrych praktyk, pozasądowego rozstrzygania sporów, postępowania sądowego oraz współpracy w tym zakresie między państwami członkowskimi.

Dyrektywa 2000/31/WE, zgodnie z założeniami KE, nie zawiera pełnej regulacji handlu elektronicznego – pełni jedynie funkcję uzupełniającą w stosunku do już istniejących uregulowań w prawie unijnym oraz w prawie państw członkowskich implementującym akty UE, zwłaszcza w zakresie, w jakim ustalają one niezbędny standard ochrony zdrowia publicznego oraz interesów konsumentów. Znajduje ona natomiast zastosowanie we wszystkich przypadkach, gdy istniejące uregulowania ograniczają swobodę dostarczania usług społeczeństwa informacyjnego, a dyrektywa tę swobodę zapewnia (zasada subsydiarności).

Wprowadzenie

Poza zakresem uregulowania znalazły się wskazanie prawa właściwego będące przedmiotem prawa prywatnego międzynarodowego oraz kwestie jurysdykcji. Co więcej, dyrektywa 2000/31/WE nie znajduje zastosowania do zagadnień podatkowych, kwestii uregulowanych w dyrektywie 95/46/WE oraz dyrektywie 97/66/WE, uzgodnień i praktyk kartelowych oraz niektórych działań związanych z usługami społeczeństwa informacyjnego wymienionych w art. 1 ust. 5 lit. d dyrektywy 2000/31/WE, czyli czynności notariuszy lub podmiotów wykonujących podobną działalność zawodową w zakresie, w jakim wiąże się ona z wykonywaniem zadań władzy publicznej, reprezentowaniem i obroną klienta przed sądami, oraz gier hazardowych, które polegają na ustalaniu stawek mających wartość pieniężną w grach losowych (np. zakłady pieniężne, loterie pieniężne).

Dyrektywa 2000/31/WE ustanawia zasadę, według której operatorzy tych usług objęci są przepisami (związanymi z podejmowaniem i prowadzeniem działalności usługowej) wyłącznie w kraju UE, w którym znajduje się ich główna siedziba – nie zaś w kraju, w którym znajdują się wykorzystywane przez nich serwery, adresy e-mail lub skrzynki pocztowe. Państwa członkowskie muszą zapewnić, aby usługodawcy publikowali podstawowe informacje na temat swojej działalności (nazwę, adres, numer rejestru handlowego itp.) w trwałej i łatwo dostępnej formie. Obowiązki w zakresie reklamy obejmują następujące zasady: przekazy reklamowe muszą być rozpoznawalne jako reklamy, osoba lub firma za nie odpowiedzialna musi być wyraźnie rozpoznawalna, promocyjne oferty, gry i konkursy także muszą być wyraźnie rozpoznawalne, a ich warunki powinny być łatwo dostępne i przedstawione w jasny i przystępny sposób. Niechciane wiadomości e-mail (spam) również muszą być wyraźnie rozpoznawalne. Usługodawcy, którzy wysyłają wiadomości spam, muszą regularnie sprawdzać zawartość rejestrów wyłączających i przestrzegać prawa wyboru rejestrów, w których osoby, które nie życzą sobie otrzymywania tego typu wiadomości, mogą się wpisać. W każdym kraju UE umowom elektronicznym musi zostać przyznany równoważny status prawny z umowami na papierze. W umowach tych muszą zostać sprecyzowane, w jasny i zrozumiały sposób, następujące warunki: etapy techniczne, które muszą przejść konsumenci, aby zawrzeć umowę, informacje o tym, czy tekst umowy po jej zawarciu będzie przez usługodawcę zapisany oraz czy będzie on dostępny dla konsumenta, sposoby, w jakie konsumenci mogą określić i usunąć błędy popełniane przy wpisywaniu danych przed złożeniem zamówienia, języki, w których umowa może zostać podpisana. Konsumenci muszą być w stanie zachować i wydrukować umowy i warunki ogólne. Zamówienia internetowe muszą spełniać następujące wymogi: usługodawca musi potwierdzić przyjęcie zamówienia bez zbędnej zwłoki, drogą elektroniczną (wiadomością e-mail lub inną elektroniczną

wiadomością), uznaje się, że zamówienie/potwierdzenie przyjęcia zostało przyjęte w przypadku, gdy kupujący (konsument) ma do niego dostęp.

W dyrektywie 2000/31/WE zwrócono uwagę, że kraje UE muszą zapewnić szybkie i skuteczne rozwiązania problemów natury prawnej w środowisku internetowym oraz zagwarantować, aby sankcje były skuteczne, stosowne i odstraszające.

Dostawcy usług *on-line*, którzy udostępniają zwykły przekaz, oraz dostawcy usług *cachingowych* i *hostingowych*, jeżeli spełniają określone warunki, nie odpowiadają za przesyłane lub przechowywane informacje. Dostawcy usług *hostingowych* są zwolnieni z odpowiedzialności, pod warunkiem że: nie posiadają wiarygodnych wiadomości o bezprawnym charakterze działalności lub informacji (przesłanka wiedzy) oraz podejmują niezwłocznie odpowiednie działania w celu usunięcia lub uniemożliwienia dostępu do informacji, gdy uzyskają takie wiadomości lub zostaną o nich powiadomieni. Rządy krajowe nie mogą nakładać na tych pośredników obowiązku nadzoru o charakterze ogólnym mającego zastosowanie do wysyłanych lub przechowywanych informacji w celu wykrywania i zapobiegania bezprawnej działalności.

Subsydiarnie kwestię handlu elektronicznego reguluje dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/22/WE z 23.4.2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (Dz.Urz. UE L Nr 110, s. 30).

Problematyka *e-commerce* została podjęta także w komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia Jednolitego Rynku Cyfrowego dla Europy [COM (2015) 0192 final]. W strategii zwraca się uwagę na konieczność prowadzenia sprzedaży zgodnie ze wspólnym zestawem przepisów. W strategii podnoszono, iż „niektóre aspekty prawa konsumenckiego i prawa umów zostały już w pełni zharmonizowane, jeżeli chodzi o sprzedaż internetową (np. informacje, które należy przekazać konsumentom przed zawarciem umowy, lub przepisy regulujące prawo konsumenta do odstąpienia od umowy, w przypadku gdy się rozmyśli). Jednakże inne aspekty umów (np. środki prawne przysługujące w przypadku gdy rzeczy materialne są niezgodne z umową sprzedaży) podlegają unijnym przepisom, które zapewniają tylko minimalną harmonizację, umożliwiając państwom członkowskim wprowadzenie dodatkowych wymogów. Jeżeli chodzi o środki prawne przysługujące w razie wad treści cyfrowych zakupionych w Internecie (np. e-booków), nie są one uregulowane w żadnych przepisach UE, a odnośne regulacje istnieją jedynie w nielicznych państwach członkowskich”.

Zagadnienie usług społeczeństwa informacyjnego jest także przedmiotem wielu dokumentów z kategorii *soft law*, które w dalszej perspektywie

Wprowadzenie

mogą stać się podstawą opracowania inicjatyw prawodawczych. Wśród nich należy wymienić przede wszystkim:

- 1) decyzję Komisji 2005/752/WE z 24.10.2005 r. ustanawiającą grupę ekspertów ds. handlu elektronicznego (Dz.Urz. UE L Nr 282, s. 20);
- 2) komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 18.6.2009 r. Internet przedmiotów: plan działań dla Europy [COM (2009) 278 final];
- 3) opinię Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego [COM (2009) 557 final];
- 4) rezolucję Parlamentu Europejskiego z 5.2.2009 r. w sprawie handlu międzynarodowego i Internetu [2008/2204 (INI)] (Dz.Urz. UE C z 2010 r. Nr 67E, s. 112);
- 5) Zieloną księgę w sprawie przeglądu dorobku wspólnotowego w dziedzinie praw konsumenta (Dz.Urz. UE C z 2007 r. Nr 61, s. 1);
- 6) komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 26.8.2010 r. Europejska agenda cyfrowa [COM (2010) 245 final];
- 7) komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 11.1.2012 r. Spójne ramy na rzecz wzmocnienia zaufania na jednolitym rynku cyfrowym handlu elektronicznego i usług *on-line* [SEC (2011) 1640 final] i [SEC (2011) 1641 final] wraz z dwoma dokumentami roboczymi: Usługi *on-line*, w tym handel elektroniczny, na wspólnym rynku oraz Zapewnienie korzyści płynących z handlu elektronicznego konsumentom, oraz
- 8) Zieloną księgę w sprawie detalicznych usług finansowych na jednolitym rynku, Bruksela, 30.4.2007 r. [COM (2007) 226];
- 9) Wniosek dyrektywa parlamentu europejskiego i rady w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów zawieranych przez Internet lub w inny sposób na odległość [COM (2015) 0635 final – 2015/0288 (COD)];
- 10) Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Zwalczanie dezinformacji w Internecie: podejście europejskie [COM (2018) 236 final];
- 11) Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Zwalczanie nielegalnych treści w Internecie w kierunku większej odpowiedzialności platform internetowych [COM (2017) 555 final].

W wymienionych dokumentach wskazuje się na potrzebę ochrony konsumenta będącego usługobiorcą usług świadczonych drogą elektroniczną oraz konieczność ustalenia zasad odpowiedzialności podmiotów świadczących usługi łączy hipertekstowych i wyszukiwarek internetowych, a także unormowania procedury notyfikacyjnej. Wciąż jednak w wyniku rozwoju nowych technologii pojawiają się coraz to nowsze środki techniczne świadczenia usług, a wraz z nimi nowe zagrożenia dla bezpieczeństwa jednostki – odbiorcy usług, jak i dla bezpieczeństwa samej usługi.

Komisja Europejska w 2010 r. przeprowadziła konsultacje społeczne, których celem było ustalenie, dlaczego mimo upływu dekady od uchwalenia dyrektywy 2000/31/WE udział handlu elektronicznego w całkowitym handlu wynosi niecałe 2%. Komunikat Spójne ramy na rzecz wzmocnienia zaufania na jednolitym rynku cyfrowym handlu elektronicznego i usług *on-line* wraz z dwoma dokumentami roboczymi: Usługi *on-line*, w tym handel elektroniczny, na wspólnym rynku oraz Zapewnienie korzyści płynących z handlu elektronicznego konsumentom, stanowią odpowiedź na to pytanie oraz zawierają postulaty *de lege ferenda*. Ponadto od 4.6.2012 r. do 11.9.2012 r. przeprowadzone zostały publiczne konsultacje odnośnie do procedury notyfikacyjnej oraz środków prawnych podejmowanych w związku z bezprawnymi treściami przechowywanymi przez dostawców usług w sieciach. Zostały one skierowane zarówno do obywateli państw członkowskich, jak i zainteresowanych organizacji.

W ramach działań mających na celu wzmocnienie handlu elektronicznego KE 25.5.2016 r. przyjęła pakiet wniosków mających na celu wprowadzenie nowych zasad funkcjonowania usług *on-line*, a w tym: powstrzymanie nieuzasadnionego blokowania geograficznego, zwiększenie przejrzystości cen dostawy paczek oraz poprawę egzekwowania praw konsumentów, pakiet dotyczący handlu elektronicznego w zakresie dostaw treści cyfrowych oraz sprzedaży towarów i usług drogą elektroniczną na odległość oraz przepisy dotyczące podatku VAT w odniesieniu do produktów elektronicznych. Na zakres uprawnień i obowiązków podmiotów działających na rynku *e-commerce* niewątpliwie wpływają zmiany związane z samym funkcjonowaniem tego rynku. W grudniu 2017 r. zawarto tymczasowe porozumienie w sprawie rozporządzenia w sprawie transgranicznego dostarczania paczek. Zmienione rozporządzenie w sprawie ochrony konsumentów (CPC) zostało przyjęte w grudniu 2017 r., a rozporządzenie w sprawie nieuzasadnionego geoblokowania przyjęto w lutym 2018 r. W maju 2016 r. KE opublikowała również zaktualizowane wytyczne dotyczące nieuczciwych praktyk handlowych, które mają na celu m.in. sprostanie wyzwaniom stawianym przez świat cyfrowy. Zmienione wytyczne zawierają również dwa zestawy zasad samoregulacji uzgod-

Wprowadzenie

nionych między zainteresowanymi stronami. Do kluczowych uzgodnień zaliczamy zapobieganie geoblokadom i innym formom dyskryminacji ze względu na narodowość lub miejsce zamieszkania.

Rozporządzenie Nr 2018/302 ma na celu zapewnienie konsumentom większych możliwości: rozwiązuje problem polegający na tym, że klienci nie mogą kupować produktów i usług od podmiotów gospodarczych znajdujących się w innym państwie członkowskim lub są dyskryminowani w uzyskiwaniu dostępu do najlepszych cen lub warunków sprzedaży w porównaniu do obywateli lub rezydentów. Głównymi elementami rozporządzenia Nr 2018/302 są: dostęp do produktów i usług; dostęp do stron internetowych; brak dyskryminacji w płatnościach oraz zapewnienie transgranicznej dostawy paczek bardziej przystępnej i wydajniejszej.

Innym dokumentem regulującym kwestie świadczenia usług *on-line* jest rozporządzenie Nr 2017/1128, które weszło w życie 1.4.2018 r., a które określa zasady dostępu do treści cyfrowych na warunkach: do tych samych treści, w tym samym zakresie i na tej samej liczbie urządzeń, dla tej samej liczby użytkowników, z tym samym zakresem funkcjonalności, oraz bez dodatkowych opłat. Nie istnieje natomiast obowiązek zapewnienia podobnej jakości, chyba że dostawca i abonent uzgodnili inaczej, natomiast jakość nie może być celowo obniżana, a abonent musi zostać powiadomiony o jakości dostarczania usługi przed rozpoczęciem jej świadczenia. Co istotne, zgodnie z tym rozporządzeniem usługa świadczona w innym państwie UE będzie traktowana tak, jak gdyby była świadczona w państwie UE zamieszkania abonenta. Przy zakończeniu obowiązywania umowy oraz przy jej przedłużaniu dostawca w sposób uzasadniony i skuteczny weryfikuje państwo UE zamieszkania abonenta, wykorzystując w tym celu maksymalnie dwa z następujących źródeł informacji: dowód tożsamości lub inny ważny dokument tożsamości stwierdzający państwo UE zamieszkania abonenta; szczegóły płatności dotyczące abonenta; miejsce instalacji urządzenia wykorzystywanego do świadczenia usługi; opłacanie opłat licencyjnych, np. abonamentu radiowo-telewizyjnego; umowy o usługi dostępu do Internetu, świadczenie usług telefonicznych lub inne podobne umowy łączące abonenta z państwem UE; rejestracja na liście wyborczej, jeśli taka informacja jest publicznie dostępna; opłacanie podatków lokalnych, jeśli taka informacja jest publicznie dostępna; rachunek za media publiczne łączący abonenta z państwem UE; adres na fakturze lub adres pocztowy; oświadczenie abonenta potwierdzające jego adres w państwie UE oraz sprawdzenie adresu protokołu internetowego w celu ustalenia, w obrębie jakiego państwa UE abonent uzyskuje dostęp do usługi *on-line* w zakresie treści. Dostawca nie udostępnia swojej usługi w innym państwie UE, jeśli abonent nie dostarczy informacji pozwalających dostawcy zweryfikować państwo członkowskie zamieszkania abonenta.

Kolejnym kluczowym dokumentem, który wymaga weryfikacji dotychczasowych regulacji, jest Zalecenie Komisji (UE) 2018/334 z 1.3.2018 r. w sprawie działań na rzecz skutecznego zwalczania nielegalnych treści w Internecie, który poprzedza podjęcie przez Komisję działań legislacyjnych w tym zakresie. Zamierzeniem KE jest usprawnienie walki z bezprawnymi treściami w Internecie w szczególności poprzez zwiększenie aktywności platform internetowych, takich jak przeglądarki internetowe i portale społecznościowe, co jest związane z linią orzeczniczą zarówno TSUE, jak i sądów krajowych.

W zaleceniu zwraca się uwagę na konieczność skutecznego zwalczania nielegalnych treści w Internecie, w kontekście wyłączenia odpowiedzialności *hosting providerów* (art. 14 dyrektywy 2000/31/WE); konieczność określenia przez dostawców usług *hostingowych* warunków i kryterium uznania zaufanych podmiotów tzw. *trusted flaggers*; opracowanie wzorcowego modelu zawiadomień o treściach nielegalnych, skuteczności zgłoszeń anonimowych oraz modelu pozasądowego rozstrzygnięcia sporów. W 1991 r. UE wyodrębniła trzy sfery działalności audiowizualnej, tj. *hardware*, czyli systemy przekazu; *software*, czyli sprawy produkcji zawartości oraz zagadnienia związane z harmonizacją wspólnego rynku [program działań w zakresie promowania rozwoju europejskiego przemysłu audiowizualnego (Media) (1991–1995); zob. Council Decision of 21 December 1990 (90/685/EEC) concerning the implementation of an action programme to promote the development of the European audio-visual industry (Media) (1991 to 1995) (Dz.Urz. WE L Nr 380, s. 37)]. Regulacja treści w sieci teleinformatycznej stanowi kolejny etap ograniczeń, podyktowanych względami interesu publicznego i prywatnego. Problematyka regulacji zawartości programowej w kontekście zmian związanych z procesami cyfryzacji, szeroki zakres zagadnień związanych z regulacją w tym obszarze (np. wymagana „kwota europejska”, „kwota krajowa”, definiowanie misji publicznej, cyfryzacja zasobów archiwalnych oraz archiwizacja oferty programowej współczesnych mediów audiowizualnych, ochrona dzieci i młodzieży w Internecie, ochrona prywatności oraz dostęp do informacji publicznej, a także ochrona własności intelektualnej oraz walka z „piractwem sieciowym”, *re-use*) wymaga odrębnej analizy. Jednak należy zauważyć, że ŚwiadUstElektU będzie jednym z kluczowych aktów prawnych, które będą zawierały nowe rozwiązania dotyczące regulacji treści w sieci, w szczególności w kontekście odpowiedzialności.

Do innych istotnych zmian proponowanych przez Komisję zaliczyć trzeba:

- 1) mechanizm *trusted flaggers* – zaufanych podmiotów, które mają identyfikować bezprawne treści i którym platformy mogłyby z góry ufać;
- 2) wprowadzenie wymogu proaktywności ze strony platform – identyfikacja bezprawnych treści, a także automatyczne wykrywanie

Wprowadzenie

bezpprawnych treści, zakaz generalnego monitoringu treści przewidziany w art. 15 ŚwiadUsłElektU oraz art. 15 dyrektywy 2000/31/WE, a także przesłanka „wiedzy”, o której mowa w art. 14 ŚwiadUsłElektU i art. 14 dyrektywy 2000/31/WE;

- 3) prawo umieszczającego treści do zakwestionowania usunięcia treści (tzw. *counter notice*);
- 4) wprowadzenie środków służących przeciwdziałaniu nadużywaniu procedury *notice-and-takedown* (np. gdy treści do usunięcia zgłasza konkurencja);
- 5) zabezpieczenie przeciwko ponownemu opublikowaniu raz usuniętych treści i użytkownikom często umieszczającym treści bezprawne;
- 6) zachęcanie do stosowania mechanizmu *content ID* (pozwalającego właścicielom praw autorskich na szybką identyfikację swoich utworów).

Należy zauważyć, że cele KE przedstawione w komunikacie obejmują poprawę wykrywalności bezprawnych treści na platformach internetowych czy też stworzenie szybkiej ścieżki kontaktu z platformami dla organów państwowych oraz stałych punktów kontaktowych tak po stronie usługodawców, jak i organów państwa (*content policy*).

W swoim Komunikacie KE pomija jednak wątek walki z fałszywymi i celowo wprowadzającymi w błąd informacjami (tzw. *fake news*). Próbę znalezienia skutecznej metody przeciwdziałania temu zjawisku zawarto w Komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Zwalczanie dezinformacji w Internecie: podejście europejskie [COM (2018) 236 final].

W opinii KE działaniom zwalczającym dezinformację powinny przyświecać następujące nadrzędne zasady i cele: po pierwsze – poprawa przejrzystości, jeżeli chodzi o pochodzenie, sposoby tworzenia, finansowania, rozpowszechniania i ukierunkowywania informacji w celu umożliwienia obywatelom oceny treści, do których uzyskują dostęp w Internecie, oraz w celu ujawnienia ewentualnych prób manipulacji opinią; po drugie – promowanie różnorodności informacji w celu umożliwienia obywatelom podejmowania świadomych decyzji opartych na krytycznym myśleniu, poprzez wspieranie wysokiej jakości dziennikarstwa, umiejętności korzystania z mediów oraz przywrócenie równowagi stosunku między twórcami a dystrybutorami informacji; po trzecie – wspieranie wiarygodności informacji poprzez wskazywanie, czy można im ufać, w szczególności z pomocą zaufanych podmiotów sygnalizujących oraz poprzez poprawę identyfikowalności informacji i uwierzytelnianie wpływowych dostawców informacji; po czwarte – opracowanie rozwiązań integracyjnych. Cele te mogą być osiągnięte poprzez zwiększenie wiedzy o problemie,

lepszej umiejętności korzystania z mediów, szerokiego zaangażowania zainteresowanych stron oraz współpracy organów publicznych, platform internetowych, reklamodawców, zaufanych podmiotów sygnalizujących, dziennikarzy i grup medialnych.

Platformy internetowe mają odgrywać centralną rolę w zapewnieniu bezpiecznego środowiska internetowego, ochronie użytkowników przed dezinformacją i umożliwianiu użytkownikom styczności z różnymi poglądami politycznymi. W komunikacie KE wzywa platformy do zdecydowanego wzmoczenia wysiłków na rzecz zwalczania dezinformacji w Internecie. Komisja uważa, że samoregulacja może przyczynić się do osiągnięcia tego celu, pod warunkiem że będzie skutecznie wdrażana i monitorowana. Celem staje się znaczna poprawa kontroli umieszczania reklam, zwłaszcza w celu ograniczenia dochodów podmiotów będących źródłem dezinformacji oraz ograniczenia opcji ukierunkowania reklamy politycznej; zapewnienia przejrzystości w odniesieniu do sponsorowanych treści, w szczególności reklamy politycznej i tematycznej. Powinno to zostać uzupełnione przez repozytoria zawierające wyczerpujące informacje na temat sponsorowanych treści, takie jak dane identyfikacyjne sponsora, wydane kwoty i kryteria wyboru. Według KE należy też wprowadzić podobne mechanizmy umożliwiające użytkownikom zrozumienie, dlaczego dana reklama jest skierowana do nich; zintensyfikowania i wykazania skuteczności działań na rzecz zamykania fałszywych kont; ułatwienia użytkownikom oceny treści poprzez wskaźniki wiarygodności źródeł treści, oparte na obiektywnych kryteriach i zatwierdzone przez stowarzyszenia medialne, zgodnie z zasadami i procesami dziennikarskimi, zasadą przejrzystości w zakresie własności mediów i zasadą zweryfikowanej tożsamości. W celu zwalczania dezinformacji powinny być przekazywane użytkownikowi szczegółowe informacje na temat sposobu działania algorytmów, które sprawiają, że niektóre informacje są wyświetlane w pierwszej kolejności, a także opracowanie metodyki testów; zapewnienia wiarygodnym organizacjom weryfikującym fakty oraz środowisku akademickiemu dostępu do danych będących w posiadaniu platform (w szczególności poprzez interfejsy programowania aplikacji), z zachowaniem zasad prywatności, tajemnicy handlowej i własności intelektualnej.

Wspieranie odpowiedzialności w Internecie, które w zapewnieniu identyfikowalności w całym procesie rozpowszechniania ma zasadnicze znaczenie dla zwiększenia zaufania do możliwych do zidentyfikowania dostawców informacji, a także ma zachęcać do bardziej odpowiedzialnych zachowań w Internecie. Komisja będzie także zachęcać sieć współpracy eIDAS do promowania, we współpracy z platformami, dobrowolnych systemów internetowych umożliwiających identyfikację dostawców infor-

Wprowadzenie

macji w oparciu na wiarygodnych elektronicznych środkach identyfikacji i uwierzytelniania, w tym zweryfikowanych pseudonimach, zgodnie z rozporządzeniem w sprawie identyfikacji elektronicznej. Działania te przyczyniłyby się również do ograniczenia cyberataków, które często są połączone z kampaniami dezinformacyjnymi w ramach zagrożeń hybrydowych.